

МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра філософії та соціології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Б. В. Слющинський

«27» серпня 2020 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВДП 2.2.10. НАДІЙНІСТЬ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

(шифр і назва навчальної дисципліни)

галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____ 054 Соціологія
(шифр і назва спеціальності)

інститут, факультет, відділення _____ Історичний факультет, денне, заочне відділення
(назва інституту, факультету, відділення)

Робоча програма з навчальної дисципліни «Надійність соціологічної інформації» для студентів за напрямом підготовки 054 Соціологія ОС «Бакалавр», денної та заочної форми навчання.

Розробники:

Зоська Я.В. професор кафедри філософії та соціології, доктор соціологічних наук, професор
Робочу програму схвалено на засіданні кафедри філософії та соціології МДУ

Протокол від «17» листопада 2020 року № 6

Завідувач кафедри філософії та соціології

(підпис)

Слющинський Б.В.

(прізвище і ініціали)

© Зоська Я.В., 2020 рік

© МДУ, 2020 рік

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни		
		форма навчання		
		денна	заочна	
Кількість кредитів 4	Галузь знань: 05 «Соціальні і поведінкові науки»	Вибіркова <u>Цикл професійної підготовки</u>		
Модулів – 2	Освітньо-професійна програма «Соціологія» Спеціальність 054 Соціологія	Рік підготовки:		
Змістовних модулів – 2		4-й		
Індивідуальне науково-дослідницьке завдання за вибором студента пропонується тема реферативного дослідження		Семестр		
		1-й		
		Лекції		
Загальна кількість годин – 120		20 год.		8 год.
		Практичні, семінарські		
Тижневих годин для денної форми навчання: 9 аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 6	20 год.		8 год.	
	Лабораторні			
	-			
	Самостійна робота			
	80 год.		104 год.	
	Індивідуальні завдання			
	10 год.			
	Вид контролю:			
	залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить (%): для денної форми навчання – 40/80 год. (33/67%), заочної – 16/104 год. (13/87%).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою вивчення курсу: розкрити базові теоретико-методологічні засади обґрунтування якості соціологічної інформації та принципи отримання надійної соціологічної інформації в ході емпіричних соціологічних досліджень, отримати студентами фундаментальних знань з проблематики надійності соціологічної інформації та відпрацювання практичних навичок в процесі обґрунтування рівня надійності отриманих в ході емпіричного соціологічного дослідження результатів.

Завдання курсу: з'ясувати основні поняття та теоретичні основи пов'язані з проблематикою якості соціологічної інформації; розглянути основні підходи до обґрунтування якості соціологічної інформації; розкрити зміст основних параметрів якості соціологічної інформації у розрізі якісних та кількісних досліджень; розкрити зміст основних параметрів якості соціологічної інформації на різних стадіях дослідницького циклу; навчити студентів контролювати надійності соціологічної інформації в процесі застосування основних методів збору соціологічної інформації; сприяти розвитку соціологічної уяви в студентів, забезпечувати розвиток аналітичного мислення, а також вмінь аналізувати емпіричні дані.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі: Навчальна дисципліна «Надійність соціологічної інформації» призначена для здобувачів вищої освіти спеціальності 054 «Соціологія» та входить до циклу вибіркових дисциплін професійної підготовки. Курс пов'язаний із дисциплінами: вступ до фаху, комп'ютерні системи та технології, математичні методи в соціології, основи наукового дослідження, ймовірність і статистика, кількісні та якісні методи в соціологічних дослідженнях, методи збору соціологічної інформації, методологія соціологічних досліджень, Надійність соціологічної інформації, організаційна робота соціологічної служби.

Передумови для вивчення: опанування дисциплін: загальної підготовки (вступ до фаху, комп'ютерні системи та технології); професійної підготовки («Ймовірність і статистика», «Математичні методи в соціології», «Основи наукового дослідження», «Соціальна статистика», «Кількісні та якісні методи в соціологічних дослідженнях», «Методи збору соціологічної інформації», «Методологія соціологічних досліджень») та формування на основі їх вивчення необхідних навичок.

Навчальна дисципліна є теоретичною і практичною основою сукупності знань, вмінь та навичок, які формують профіль фахівця з питань застосування знань про методологію та методи соціологічних досліджень в їх організації та реалізації.

Результати навчання. Вивчення навчальної дисципліни сприяє:

- *формуванню загальних компетентностей* випускника (КЗ-3, КЗ-4, КЗ-6, КЗ-8);
- *формуванню спеціальних (фахових, предметних) компетентностей* (КП-1, КП-5, КП-6, КП-7, КП-9, КП-10);
- *отриманню результатів навчання* (РН-7, РН-18, РП-20).

Методика вивчення курсу для здобувачів вищої освіти спеціальності 054 «Соціологія» ґрунтується на єдності лекційних, семінарських занять, консультацій та самостійної роботи студентів.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Тема 1. Конкретне соціологічне дослідження: основні питання якості та достовірності соціологічної інформації.

Якість соціологічного дослідження та характеристики дослідника, об'єкту дослідження, процесу дослідження. Кореляція якості дослідження із: якістю мети (важливість, реалістичність), засобів (теорія, методологія, методи, методики, інструмент), процесу; цінністю та достовірністю результату (основний та побічний); результативністю та ефективністю дослідження (економічність витрати дослідника та одиниць спостереження, трудомісткість, оперативність, етичність, психологічна травмогенність), програми (експліцитність, послідовність, гнучкість), методик (обґрунтованість, надійність тощо). Якість та надійність як характеристики емпіричної процедури наукового дослідження. Якість соціологічної інформації: визначення.

Вплив теорії на якість емпіричного дослідження. Роль гіпотез у обранні процедури дослідження. Операціональні визначення у забезпеченні переходу по структурним рівням знання. Емпіричні методи – емпіричний базис та надійний фундамент описової теорії. Методи збору та прийоми та способи дослідження: можливості їх застосування. Три дослідницьких підходи у забезпеченні достовірного знання. Емпіричні методи та вірогідний характер результатів, шляхи підвищення. Достовірність висновків, принципи до її визначення.

Виміри та неминучі похибки (помилки). Похибка (помилка) виміру, її розрахунок. Систематичні, випадкові похибки (помилки) та промахи (за О. В. Петровою: обґрунтованості, похибки виміру). Точність та правильність як ознаки якості виміру. Квазіпохибки. Різновиди систематичних похибок (похибки методу, інструментальні; за класифікацією А. Н. Зайделя). Система показників для характеристики якості виміру в соціології.

Помилки (систематичні, випадкові та промахи) на різних етапах дослідження. Співвіднесення помилок правильності та квазіпомилки узгодження.

Числові показники похибки виміру (абсолютні та відносні). Співвідношення точності та відтворюваності. Схема понять, що описують якість соціологічного дослідження.

Тема 2. Оцінні критерії якості соціологічної інформації: надійність, обґрунтованість (валідність), репрезентативність, правильність та стійкість, точність та відтворюваність.

Первинні та вторинні дані. Якість дослідження як сукупність властивостей соціальної інформації: істинність, об'єктивність, компетентність, науковість, достовірність, обґрунтованість, повнота, точність, відтворюваність, оперативність, системність, представництво, економічність, лаконічність, ясність.

Надійність, достовірність та валідність як основні параметри якості соціологічної інформації. Достовірність як інтегральна характеристика якості виміру та її характеристики (правильність, точність, надійність, чутливість та стійкість). Проблеми формування достовірного соціального знання. Суб'єктивні та об'єктивні умови формування достовірного соціального знання. Три напрямки емпіричної соціології у подоланні недоліків «енциклопедичної» соціології.

Надійність та валідність як рівноправні характеристики якості інформації. Валідність як показник надійності соціологічної інформації, що фіксує відсутність помилок у методології дослідження. Методичні способи забезпечення валідності (обґрунтування метода, інструменту (пряме та непряме)).

Надійність як інтегральна характеристика емпіричної процедури наукового дослідження, якості соціологічної інформації: методології як базису теорії як форми достовірного знання; методів; репрезентативності; результатів. Фактори, що визначають надійність (якість обробки первинних матеріалів, репрезентативність, адекватність отриманих даних істинному стану, обґрунтованості висновків). Складові надійності: обґрунтованість (валідність), репрезентативність, правильність, стійкість, точність та відтворюваність інформації. Критерії надійності методів збору фактів

(адекватність, стійкість, точність) встановлення первинних даних. Різновиди надійності методики: вибірки, виміру (технологія та відбір запитань в опитувальнику, стабільність інструменту), реєстрації. Проблеми забезпечення надійності результату отримання інформації соціологічного дослідження.

Репрезентативність як характеристика якості відбору одиниць спостереження та рівня систематичних, випадкових помилок реалізації вибірки. Правильність виміру як ознака відсутності систематичних помилок та промахів у дослідженні. Стійкість як ознака відсутності випадкових помилок у дослідженні. Стійкість, точність та відтворюваність їх взаємозв'язок та співвідношення в оцінці якості результатів дослідження. Відтворюваність як показник близькості результатів дослідження, його відмінність від показника стійкості. Суворість як узагальнена характеристика якості виміру, її атрибути та критерії. Схема взаємозв'язку понять, що описують якість емпіричної соціологічної інформації.

Тема 3. Методологія оцінювання надійності: трикомпонентна структура (за Саганенко Г.Й.); критерії; показники, фактори.

Генетичний підхід аналізу надійності соціологічної інформації емпіричного дослідження, його обмеження.

Трикомпонентна структура оцінки емпіричного знання: отримання одиничних вихідних даних; забезпечення системи одиничних вихідних даних; аналіз системи отримання даних.

Отримання одиничних вихідних даних: евристичні можливості різних методів вилучення соціологічної інформації; отримання первинної інформації як проблема виміру ознак та застосування методів виміру. Критерії оцінки отримання одиничних вихідних даних: інструментальні (систематичні та випадкові помилки; показники неконсистентності, повноти та несуперечливості) та специфічні; правильність, стійкість та обґрунтованість. Фактори надійності (ступінь анонімності, значущість стимулів для респондента, складність анкети та її структури, вплив інтерв'юера).

Забезпечення системи одиничних вихідних даних як оцінка репрезентативності сукупності в їх отриманні, репрезентативність ознак з точки зору повноти опису соціального явища, репрезентативність факторів для вивчення диференціації явища.

Аналіз системи отримання даних: кількісний формалізований математичний (математична статистика, багатомірне шкалювання, факторний, регресійний та дисперсійний аналізи) як аналіз квантифікації явища; слабо формалізований якісний.

Тема 4. Методи (зовнішнього та внутрішнього) контролю надійності соціологічної інформації.

Робоча схема визначення можливих помилок при оцінці процедури дослідження та інструменту опитування респондентів. Причини небажання або нездатності респондентів відповідати на запитання анкети (небажання сумлінно відповідати, нездатність правильно відповідати). Метрологічна карта дослідження (за Б.З. Докторовим) як вичерпна схема врахування можливих зміщень інформації дослідження. Методи зовнішнього контролю надійності соціологічної інформації. Методи внутрішнього контролю надійності соціологічної інформації.

Тема 5. Статистичні показники надійності соціологічної інформації. Валідність, її типи, показники та методики.

Основне рівняння, що описує результат дослідження. Коефіцієнт надійності. Коефіцієнт стійкості. Коефіцієнт обґрунтованості. Обмеження в розрахунках коефіцієнту надійності. Залежність коефіцієнту надійності від: шкали виміру; ознаки, що підлягає виміру; засобу контролю помилок. Статистичні оцінки надійності для різних ситуацій: 1) для відповіді одного респондента на одне запитання (обрання одного з об'єктів для ознак, що виміряні за допомогою номінальної, порядкової та метричної шкал; ранжування об'єктів); 2) для відповіді одного респондента на декілька запитань (за допомогою зовнішнього та внутрішнього контролю; підсумковий (похідний) показник за допомогою характеристик надійності вихідних ознак); 3) для множини респондентів на одне запитання (для ознак, що виміряні у номінальній або порядковій шкалі; для ознак, що виміряні у метричній шкалі); 3) для множини респондентів на множину запитань.

Абсолютні та відносні показники надійності виміру.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. ПРОЦЕДУРИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ СОЦІОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Тема 6. Коректність, повнота та обґрунтованість методологічних засад дослідження як передумова валідності реалізації соціологічного дослідження. Валідність, її типи, показники та методики.

Від обґрунтування відображення специфіки соціальних об'єктів у методологічному розділі програми до отримання якісних результатів дослідження. Гносеологічні передумови ліквідації невизначеності соціологічної інформації (виділення основних типів взаємовідносин об'єкта та суб'єкта). Координати вивчення специфічних параметрів складності соціальних об'єктів (множинність, глибинність, соціальний ефект, часова плінність соціальних об'єктів). Проблеми дотримання параметрів складності соціальних об'єктів на етапах: отримання одиничних вихідних даних; забезпечення системи одиничних вихідних даних; аналіз системи отримання даних. Оцінка параметрів у зв'язку з конкретною предметною спрямованістю досліджень соціальних об'єктів.

Валідність як найбільш вагомий показник надійності соціологічної інформації. Типи валідності (по критерію або емпірична (прогностична, актуальна, по відомим групам), змістовна, конструктивна, диференційна; теоретична або емпірична). Показники валідності: теоретичні та емпіричні (коефіцієнт кореляції Юла, Пірсона, коефіцієнт контингенції, коефіцієнти Чупрова та Крамера). Методи валідизації при розробці методики дослідження.

Тема 7. Якість соціологічної інформації на етапі формування вибіркової схеми реєстрації даних.

Репрезентативність вибірки об'єктів як ознака надійності. Визначення кількісної оцінки помилки у залежності від типу вибірки. Випадкові та систематичні похибки формування вибірки. Врахування випадкових помилок на етапі формування вибірки для визначення рівня надійності. Випадкова похибка вибірки як відхилення контрольованих ознак від значення даних у сукупності в цілому. Залежність значення похибки від обсягу вибірки та ступеня плінності ознаки (однорідності контингенту). Стійкість результатів за даним типом вибірки як ознака надійності. Систематичні похибки (відхилення вибірки) як причина зниження валідності. Співвідношення надійності та валідності. Знання ознак генеральної сукупності для запобігання систематичних та випадкових помилок відбору. Технологічна схема переходу від визначення об'єкта дослідження до визначення вибіркової сукупності у вирішенні проблем врахування помилок побудови вибірки (точне визначення об'єкту дослідження, визначення генеральної сукупності за значущими параметрами, що підлягають формалізації, підготовка основи вибірки (визначення характеристик-індикаторів об'єкта, меж та виключення одиниць відбору, що мають бути виключені з генеральної сукупності), визначення одиниць відбору та одиниць спостереження). Залежність якості соціологічної інформації від організації контролю реалізації визначеної схеми реєстрації даних (робота інтерв'юєрів).

Тема 8. Надійність інформації та проблеми методики отримання соціологічної інформації.

Евристичні можливості різних методів вилучення соціологічної інформації: опитування, спостереження, аналізу документів. Проблеми методики отримання соціологічної інформації і її надійність. Критерії надійності методів збору фактів (адекватність, стійкість, точність). Анкетування і надійність інформації. Прагматичний аспект теорії питань, зв'язок запитання та відповіді. Семантичне та синтаксичне усвідомлення запитання. Дві групи помилок при формулюваннях та постановці запитань (синтаксис та семантика запитань, прагматика запитань). Особливості взаємодії об'єкта та суб'єкта соціологічного дослідження.

Суб'єктивні похибки в експертному опитуванні як проблема надійності, підходи до їх усунення.

Усунення впливу інтерв'юєра для забезпечення якості соціологічної інформації. Введення відкритих запитань. Моделі планування та проведення інтерв'ю (модель Уорнера, поширення моделі Уорнера на випадки понад дві групи, модель Сіммонса, модель з кількісними ознаками).

Документальні джерела і якість інформації. Ретроспективність документів у зниженні

надійності. Критерії аналізу: якість та кількість інформації. Підходи до визначення надійності документальних джерел. Достовірність документів як аспект визначення істинності інформації. Авторство документу в оцінці якості документів. Аналіз документів без авторства. Похибки аналізу документів (навмисні та ненавмисні, спостереження, реєстрації, випадкові та систематичні, репрезентативності). Заходи підвищення надійності аналізу документів.

Надійність соціологічних спостережень. Вплив суб'єкта та об'єкта спостереження, різні типи взаємодії. Ретельна розробка методики спостереження у отриманні надійних результатів. Основні категорії соціальної емпіричної ситуації. Єдина система індикаторів реєстрації соціальної ситуації та єдиного понятійного апарату. Похибки реалізації спостереження (враження, поблажливості, боязні крайнощів, поспішного узагальнення, інтерпретації даних, контакту, неможливість ізоляції явища від взаємопов'язаних умов). Шляхи підвищення надійності даних спостережень.

Тема 9. Надійність та валідність соціологічної інформації на етапі розробки інструментарію для збору інформації та на етапі пілотажного обстеження.

Отримання репрезентативної системи даних щодо досліджуваних ознак. Відображення цілісності одиничних соціальних об'єктів за допомогою системи незалежних ознак, їх субординація. Репрезентативність ознак з точки зору повноти опису соціального явища, репрезентативність чинників для вивчення диференціації явища. Врахування при визначенні ознак параметрів множинності, соціального ефекти, глибинності, часової плинності.

Характеристики інструменту: надійний, валідний, стійкий, чутливий. Надійний інструмент. Міри якості виміру: суворість, точність, коректність, об'єктивність. Методи перевірки інструменту на обґрунтованість, стійкість, стабільність (перепереверки, еквівалентної форми, розщеплення, узгодженості пунктів). Похибки, що виникають в процесі розробки інструментарію. Етапи процесу виміру для забезпечення надійності інструменту та соціологічної інформації

Структура запитання (асерторичне та невідоме знання). Умови усвідомленості запитання (ясність, чіткість, визначеність формулювання, валідність та послідовність постановки). Надійне запитання. Відкрите, напівзакриті та закриті запитання. Суттєві ознаки основних типів запитань (виділення, повнота пред'явлення та спосіб висунення альтернатив). Взаємовиключні типи запитань. Вимоги до формулювання запитань.

Проблеми забезпечення надійності та пілотажне обстеження інструменту.

Тема 10. Процес кодування, введення та аналізу первинної інформації у забезпеченні надійності результатів дослідження.

Проблема вимірювання в номінальних, рангових, пропорційних та інших шкалах.

Створення системи кодування для забезпечення високої надійності. Наслідки похибок кодування. Процес кодування (одноетапний, двоетапний). Кількість кодуювальників та графік роботи. Трансформація похибок правильності у похибки точності (рандомізація).

Різновиди похибок при введенні інформації. Шляхи запобігання помилок введення інформації. Прийоми контролю помилок введення інформації.

Врахування при визначенні методів аналізу параметрів множинності, соціального ефекту, глибинності, часової плинності.

Аналіз системи квантифікації явищ, його носіїв, його станів (формальні математичні методи в соціології): математична статистика, багатовимірне шкалювання, факторний, регресійний, дисперсійний різновиди аналізу.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	с	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Змістовний модуль 1.													
Теоретико-методологічні принципи оцінки якості соціологічної інформації.													
Тема 1. Конкретне соціологічне дослідження: основні питання якості та достовірності соціологічної інформації.	11	2	2			7	11						11
Тема 2. Оцінні критерії якості соціологічної інформації: надійність, обґрунтованість (валідність), репрезентативність, правильність та стійкість, точність та відтворюваність.	11	2	2			7	11	1	1				9
Тема 4. Методологія оцінювання надійності: трикомпонентна структура (за Саганенко Г.Й.); критерії; показники, фактори.	11	2	2			7	11	1	1				9
Тема 3. Методи (зовнішнього та внутрішнього) контролю надійності соціологічної інформації.	11	2	2			7	11	1	1				9
Тема 5. Статистичні показники надійності соціологічної інформації.	11	2	2			7	11	1	1				9
Разом за модулем 1	55	10	10			35	55	4	4				47
Змістовний модуль 2. Процедури та методи контролю якості соціологічної інформації на різних етапах емпіричного дослідження.													
Тема 6. Коректність, повнота та обґрунтованість методологічних засад дослідження як передумова валідності реалізації соціологічного дослідження.	11	2	2			7	11	1	1				9
Тема 7. Якість соціологічної інформації на етапі формування вибіркової схеми реєстрації даних.	11	2	2			7	11	1	1				9
Тема 8. Надійність інформації та проблеми методики отримання соціологічної інформації.	11	2	2			7	11	1	1				9
Тема 9. Надійність та валідність соціологічної інформації на етапі розробки інструментарію для збору інформації та на етапі пілотажного обстеження.	11	2	2			7	11	1	1				9
Тема 10. Процес кодування та введення первинної інформації у забезпеченні надійності результатів дослідження.	11	2	2			7	11						11
Разом за модулем 2	55	10	10			35	55	4	4				47
ІНДЗ						10							10
Усього годин	120	20	20	0	0	80	120	8	8	0	0		104

5. Теми семінарських занять

№з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Конкретне соціологічне дослідження: основні питання якості та достовірності соціологічної інформації.	2	0
2	Оцінні критерії якості соціологічної інформації: надійність, обґрунтованість (валідність), репрезентативність, правильність та стійкість, точність та відтворюваність.	2	1
3	Методи (зовнішнього та внутрішнього) контролю надійності соціологічної інформації.	2	1
4	Методологія оцінювання надійності: трикомпонентна структура (за Саганенко Г.Й.); критерії; показники, фактори.	2	1
5	Статистичні показники надійності соціологічної інформації. Валідність, її типи, показники та методики.	2	1
6	Коректність, повнота та обґрунтованість методологічних засад дослідження як передумова надійності та валідності реалізації соціологічного дослідження.	2	1
7	Якість соціологічної інформації на етапі формування вибіркової схеми реєстрації даних.	2	1
8	Надійність інформації та проблеми методики отримання соціологічної інформації.	2	1
9	Надійність та валідність соціологічної інформації на етапі розробки інструментарію для збору інформації та на етапі пілотажного обстеження.	2	1
10	Процес кодування та введення первинної інформації у забезпеченні надійності результатів дослідження.	2	0
	Всього:	20	8

6. Теми практичних та лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
-	-	-	-

7. Самостійна робота

№з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Конкретне соціологічне дослідження: основні питання якості та достовірності соціологічної інформації.	7	11
2	Оцінні критерії якості соціологічної інформації: надійність, обґрунтованість (валідність), репрезентативність, правильність та стійкість, точність та відтворюваність.	7	9
3	Методи (зовнішнього та внутрішнього) контролю надійності соціологічної інформації.	7	9
4	Методологія оцінювання надійності: трикомпонентна структура (за Саганенко Г.Й.); критерії; показники, фактори.	7	9
5	Статистичні показники надійності соціологічної інформації. Валідність, її типи, показники та методики.	7	9
6	Коректність, повнота та обґрунтованість методологічних засад дослідження як передумова надійності та валідності реалізації соціологічного дослідження.	7	9
7	Якість соціологічної інформації на етапі формування вибіркової схеми реєстрації даних.	7	9
8	Надійність інформації та проблеми методики отримання соціологічної інформації.	7	9
9	Надійність та валідність соціологічної інформації на етапі розробки інструментарію для збору інформації та на етапі пілотажного обстеження.	7	9
10	Процес кодування та введення первинної інформації у забезпеченні надійності результатів дослідження.	7	11
	ІНДЗ	10	10
	Всього:	70	94

8. Індивідуальні навчально-дослідні завдання

Індивідуальне навчально-дослідне завдання є невід’ємною формою набуття нових знань та навичок з курсу «Надійність соціологічної інформації». Вони є вагомою частиною самостійної роботи студента над матеріалами курсу. Виконання студентом ІНДЗ є обов’язковою умовою оцінювання його успішності з опанування курсу.

Виконання ІНДЗ має сприяти:

- опанування поняттєво-категорійного апарату дисципліни;
- формуванню соціологічного бачення сутності, змісту, процедур оцінювання якості соціологічних досліджень;
- формуванню навичок збору, аналізу, систематизації та узагальнення наукової літератури щодо обраної теми;
- опанування та засвоєння вимог до підготовки самостійних аналітичних робіт;
- формування навичок пошуку та відбору літературних джерел для розкриття теми;
- засвоєння навичок дотримання вимог щодо правил посилань на використані літературні джерела.

Вимоги до ІНДЗ:

- ІНДЗ має бути присвячене одній самостійно обраній студентом темі, яку відбирає з переліку рекомендованих. Тема письмової роботи може бути висунута студентом самостійно, виходячи з його особистих наукових інтересів, але за тематикою навчального курсу та з обов’язковим погодженням із викладачем;

– ІНДЗ має бути подане у вигляді реферату, який потім може перерости в курсову, бакалаврську чи дипломну роботу;

- тема повинна бути розкрита змістовно, у повному обсязі, логічно, послідовно з відповідною коректністю формулювань;

- робота має складатися з таких частин: заголовок, основна частина (має бути структурована за пунктами або розділами з відповідними підрозділами), висновки, список використаних джерел і літератури;
- висновки повинні бути самостійними та обґрунтованими;
- при підготовці тексту мають бути використані різні джерела інформації (підручники, нормативно-правові акти, монографії, статті, матеріали соціологічних досліджень, періодичні видання, інші електронні ресурси.);
- обов'язковим є посилання на використані джерела інформації;
- оформлення бібліографічних посилань має бути здійснене з дотриманням діючих вимог (ДСТУ 7.1:2006);
- форма подання - комп'ютерний набір, надрукований на аркушах формату А-4, кегль 14, шрифт – Times New Roman, інтервал – 1,5, мова – українська. Текст слід друкувати, дотримуючись таких розмірів чистих полів аркуша: лівий – 30 мм, правий – 10 мм, верхній – 15 мм, нижній – 20 мм.;
- обсяг роботи – до 20 сторінок;
- ІНДЗ може супроводжуватись графічною презентацією (що збільшує оцінку виконаної роботи щонайменше у два рази).

Теми ІНДЗ:

1. Показники, що впливають на якість дослідження.
2. Роль гіпотез у обранні процедури дослідження.
3. Операціональні визначення у забезпеченні переходу по структурним рівням знання.
4. Емпіричні методи та вірогідний характер результатів, шляхи підвищення.
5. Достовірність висновків, принципи до її визначення.
6. Помилки (систематичні, випадкові та промахи) на різних етапах дослідження.
7. Система показників для характеристики якості виміру в соціології.
8. Первинні та вторинні данні.
9. Проблеми формування достовірного соціального знання.
10. Суб'єктивні та об'єктивні умови формування достовірного соціального знання.
11. Три напрямки емпіричної соціології у подоланні недоліків «енциклопедичної» соціології.
12. Якість дослідження як сукупність властивостей соціальної інформації: істинність, об'єктивність, компетентність, науковість, достовірність, обґрунтованість, повнота, точність, відтворюваність, оперативність, системність, представництво, економічність, лаконічність, ясність.
13. Методичні способи забезпечення валідності (обґрунтування метода, інструменту (пряме та непряме)).
14. Проблеми забезпечення надійності результату отримання інформацій соціологічного дослідження.
15. Стійкість як ознака відсутності випадкових помилок у дослідженні.
16. Відтворюваність як показник близькості результатів дослідження, його відмінність від показника стійкості.
17. Суворість як узагальнена характеристика якості виміру, її атрибути та критерії.
18. Схема взаємозв'язку понять, що описують якість емпіричної соціологічної інформації.
19. Причини небажання або нездатності респондентів відповідати на запитання анкети (небажання сумлінно відповідати, нездатність правильно відповідати).
20. Залежність коефіцієнту надійності від: шкали виміру; ознаки, що підлягає виміру; засобу контролю помилок.
21. Від обґрунтування відображення специфіки соціальних об'єктів у методологічному розділі програми до отримання якісних результатів дослідження.
22. Оцінка параметрів складності соціальних об'єктів у зв'язку з конкретною предметною спрямованістю досліджень соціальних об'єктів.
23. Врахування випадкових помилок на етапі формування вибірки для визначення рівня надійності.
24. Випадкова похибка вибірки як відхилення контрольованих ознак від значення даних у сукупності в цілому.

25. Стійкість результатів за типом вибірки як ознака надійності.
26. Систематичні похибки (відхилення вибірки) як причина зниження валідності.
27. Знання ознак генеральної сукупності для запобігання систематичних та випадкових помилок відбору.
28. Евристичні можливості різних методів вилучення соціологічної інформації: опитування, спостереження, аналізу документів.
29. Прагматичний аспект теорії питань, зв'язок запитання та відповіді. Семантичне та синтаксичне усвідомлення запитання.
30. Суб'єктивні похибки в експертному опитуванні як проблема надійності, підходи до їх усунення.
31. Ретроспективність документів у зниженні надійності. Критерії аналізу: якість та кількість інформації.
32. Авторство документу в оцінці якості документів. Аналіз документів без авторства.
33. Основні категорії соціальної емпіричної ситуації. Єдина система індикаторів реєстрації соціальної ситуації та єдиного понятійного апарату.
34. Репрезентативність ознак з точки зору повноти опису соціального явища, репрезентативність чинників для вивчення диференціації явища.
35. Врахування при визначенні ознак параметрів множинності, соціального ефекти, глибинності, часової плинності.
36. Умови усвідомленості запитання (ясність, чіткість, визначеність формулювання, валідність та послідовність постановки).
37. Взаємовиключні типи запитань.
38. Відкриті, напівзакриті та закриті запитання.
39. Кількість кодувальників запитань та графік роботи.
40. Трансформація похибок правильності у похибки точності (рандомізація).

За період вивчення дисципліни студент повинен підготувати та захистити виконане ІНДЗ. Проект подається на перевірку викладачеві після останнього семінарського завдання. Контроль за виконанням завдань ІНДЗ здійснюється на індивідуальному занятті у формі публічного оприлюднення його результатів.

9. Методи навчання

Методика вивчення курсу «Надійність соціологічної інформації» для здобувачів вищої освіти спеціальності 054 «Соціологія» ґрунтується на єдності лекційних, семінарських занять, консультацій та самостійної роботи студентів.

Лекції як один з основних видів проведення навчальних занять, призначені для засвоєння теоретичного матеріалу. Як правило, лекція є елементом курсу лекцій, який складає основний теоретичний матеріал окремої або кількох тем навчальної дисципліни (застосовується, зазвичай для студентів заочної форми навчання).

Семінарське заняття – основний вид проведення навчального заняття, яке передбачає дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти за визначеними питаннями готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань.

Семінарські заняття з курсу забезпечують закріплення теоретичних знань та сприяють розвитку у здобувачів вищої освіти здатності до самонавчання та самовдосконалення.

Підготовка до семінарських занять вимагає від здобувачів вищої освіти систематичного самостійного: опрацювання питань до обговорення (за матеріалами лекцій) для участі у дискусії згідно плану семінару; опрацювання матеріалу рекомендованої літератури для додаткового розкриття теми за визначеними питаннями для самостійного опрацювання; підготування виступів, доповідей згідно переліку питань для самостійного опрацювання теми.

Самостійна робота студента дозволяє одержати додаткові знання у поєднанні з аудиторним навчанням за рахунок опрацювання додаткової інформації з теоретичних питань і практичних питань з навчальної дисципліни, а також виконання індивідуального навчально-дослідного завдання (ІНДЗ). Мета самостійної роботи – розвинути здатності до самостійного

пошуку, збору, систематизації та презентації (усної, письмової) додаткової інформації з теоретичних питань, розглянутих на лекціях.

Самостійна робота над навчальним матеріалом передбачає:

- опрацювання лекційного матеріалу при підготовці до семінарських занять;
- перевірку підготовки до семінарських занять за допомогою питань до семінарського заняття;
- опрацювати додаткову інформацію з теоретичних питань, розглянутих на лекціях, що дозволяє одержати додаткові знання у поєднанні з аудиторним навчанням;
- опрацювання додаткових теоретичних питань з навчальної дисципліни і підготовка ІНДЗ.

Консультація – форма навчального заняття (індивідуальна або групова) у спеціально узгоджений (за рішенням кафедри) поза навчальний час, при якій студент отримує від викладача відповіді на конкретні запитання щодо виконання індивідуальних завдань або пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування.

При викладанні дисципліни застосовуються словесні, наочні та практичні методи навчання. Словесні (розповідь, пояснення) і наочні (ілюстрація, демонстрація, презентація) використовуються під час лекцій, практичні – при проведенні семінарських занять.

Вивчення дисципліни передбачає виконання та демонстрацію індивідуальних письмових і усних завдань, консультації, підготовку повідомлень.

10. Методи контролю

Начальна дисципліна передбачає такі основні види контролю: поточний, підсумковий.

Поточний контроль здійснюється у процесі вивчення навчальної дисципліни з метою виявлення ступеню розуміння студентом засвоєного навчального матеріалу та вміння застосовувати його у практичній роботі. Основна мета поточного контролю – забезпечення зворотного зв'язку між викладачем та студентом у процесі навчання, забезпечення управління навчальною мотивацією студентів, коригування методів навчання. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовленості студента до розв'язання професійних завдань.

Об'єктами поточного контролю студентів є:

- теоретичні знання, які продемонстровані студентами на семінарських заняттях;
- здатність до розв'язання професійних завдань;
- активність при обговоренні питань на семінарському занятті;
- виконані завдання для самостійної роботи, під час контролю яких можуть підлягати оцінці ступінь самостійності та повнота виконання завдання;
- виконане ІНДЗ;
- регулярне відвідування студентами аудиторних занять.

Застосовуються наступні форми поточного контролю: усне опитування, письмовий експрес-контроль на лекціях, практичних заняттях, колоквиум, виступи ЗВО при обговоренні питань на семінарських заняттях; тестування, комп'ютерне тестування, термінологічний (методичний) диктант, індивідуальні науково-дослідні завдання. Загальна кількість балів за поточний контроль фіксується у «Журналі обліку роботи академічної групи» до початку екзаменаційної сесії і засвідчується підписом викладача.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру. Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять (лекцій, семінарських), а також за результатами виконання студентами завдань для самостійної роботи.

Результати поточного контролю та оцінка на виконане ІНДЗ враховуються викладачем під час виставлення підсумкової оцінки з навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль включає семестровий контроль у формі заліку з навчальної дисципліни і проводиться з метою оцінювання результатів навчання з дисципліни «Надійність соціологічної інформації».

Семестровий залік – це форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентом навчального матеріалу на підставі результатів виконання ним певних

видів робіт на практичних, семінарських або лабораторних заняттях; виконанні завдань для самостійної роботи.

Семестровий залік планується при відсутності модульного контролю та екзамену і не передбачає обов'язкову присутність студентів.

Заліки проводяться по завершенні вивчення дисципліни (компонента освітньо-професійної чи освітньо-наукової програми).

Заліки за денною формою навчання проводяться, як правило, до початку екзаменаційної сесії згідно з розкладом занять, затвердженим деканом факультету, а за заочною – під час заліково-екзаменаційної сесії.

Студент вважається допущеним до семестрового контролю з конкретної навчальної дисципліни (диференційованого заліку або заліку), якщо він виконав усі види робіт, передбачені навчальним планом на семестр з цієї навчальної дисципліни.

11. Засоби оцінювання

Питання до навчальної дисципліни

1. Якість соціологічного дослідження, її характеристики.
 2. Систематичні, випадкові похибки (помилки) та промахи (за О. В. Петровою: обґрунтованості, похибки виміру).
 3. Схема понять, що описують якість соціологічного дослідження.
 4. Якість дослідження як сукупність властивостей соціальної інформації.
 5. Надійність, достовірність та валідність як основні параметри якості соціологічної інформації.
 6. Надійність та валідність як рівноправні характеристики якості інформації.
 7. Валідність як показник надійності соціологічної інформації, що фіксує відсутність помилок у методології дослідження.
 8. Репрезентативність як характеристика якості відбору одиниць спостереження, ознак та факторів.
 9. Генетичний підхід аналізу надійності соціологічної інформації емпіричного дослідження, його обмеження.
 10. Трикомпонентна структура оцінки емпіричного знання.
 11. Методи зовнішнього контролю надійності соціологічної інформації.
 12. Методи внутрішнього контролю надійності соціологічної інформації.
 13. Основне рівняння, що описує результат дослідження.
 14. Обмеження в розрахунках коефіцієнту надійності.
 15. Абсолютні та відносні показники надійності виміру.
 16. Координати вивчення специфічних параметрів складності соціальних об'єктів.
 17. Валідність як найбільш вагомий показник надійності соціологічної інформації, її типи.
 18. Методи валідації при розробці методики дослідження.
 19. Репрезентативність вибірки об'єктів як ознака надійності.
 20. Випадкові та систематичні похибки формування вибірки.
 21. Проблеми методики отримання соціологічної інформації і її надійність.
 22. Критерії надійності методів збору фактів (адекватність, стійкість, точність).
 23. Усунення впливу інтерв'юера для забезпечення якості соціологічної інформації.
- Введення відкритих запитань.
24. Документальні джерела і якість інформації: достовірність, підходи до визначення надійності, похибки аналізу, шляхи підвищення.
 25. Надійність соціологічних спостережень у отриманні надійних результатів: методика, похибки, шляхи підвищення надійності.
 26. Репрезентативна система даних щодо досліджуваних ознак, їх повнота, цілісність, субординація.
 27. Інструмент, його характеристики: надійний, валідний, стійкий, чутливий.
 28. Надійне запитання. Вимоги до формулювання запитань.
 29. Методи перевірки інструменту на обґрунтованість, стійкість, стабільність.

30. Етапи процесу виміру для забезпечення надійності інструменту та соціологічної інформації.

31. Різновиди похибок при введенні інформації, шляхи запобігання, прийоми контролю помилок введення інформації.

32. Наслідки похибок кодування.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Кредитно-модульна система організації навчального процесу передбачає застосування модульного навчання за кредитами і охоплює зміст, форми та засоби навчального процесу, форми контролю якості знань та вмінь, навчальної аудиторної та самостійної роботи студента.

Змістовний модуль – це завершена, відносно самостійна, частина навчального курсу, що містить теоретичні та практичні завдання, систему навчально-методичного забезпечення.

Рейтингова система оцінювання – це система визначення якості виконаної студентом аудиторної та самостійної роботи і рівня набутих ним знань та вмінь шляхом оцінювання (в балах) результатів цієї роботи шляхом поточного контролю.

Рейтинг складається з суми балів за:

- аудиторну роботу (відвідування лекційних занять – 1 бал за кожне заняття, робота на семінарських заняттях – до 3 балів за кожне заняття);
- самостійну роботу (конспекти, опрацювання інформаційних джерел – до 3 балів за кожне заняття);
- поточне тестування за темами змістовних модулів (до 10 балів за кожний змістовний модуль);
- індивідуальне навчально-дослідне завдання (написання реферату – 5 балів, підготовка презентації – 5 балів) – 10 балів.

Оцінювання знань та вмінь студентів відбувається за наступним розподілом (денна/безвідривна форма навчання):

Поточне оцінювання та самостійна робота										Поточне тестування		Індивідуальне науково-дослідне завдання	Сума
Змістовний модуль №1					Змістовний модуль №2					Змістовний модуль №1	Змістовний модуль №2		
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10				
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7				
35					35					10	10	10	100

T1, T2 – теми змістовних модулів.

Підсумкова оцінка для дисциплін з формою контролю «залік» виставляється на підставі результатів виконаних студентом видів робіт, передбачених робочою програмою навчальної дисципліни (за підсумком поточного контролю).

За рішенням кафедри студентам, які брали участь у науково-дослідній роботі (роботі конференцій, підготовці публікацій, а також були учасниками олімпіад, конкурсів тощо) можуть нараховуватися до 10 додаткових балів до підсумкового контролю.

Відпрацювання пропущених лекцій, семінарських занять здійснюється під час консультацій (якщо пропуски без поважних причин – зараховуються без балів).

Рейтингове оцінювання навчальних досягнень студента з курсу «Надійність соціологічної інформації» здійснюється за інтервальною шкалою.

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою (для екзамену)
90 – 100	A	відмінно
82-89	B	добре
74-81	C	
64-73	D	
60-63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Орієнтовні критерії оцінювання знань та вмінь студента за результатами вивчення навчальної дисципліни:

88–100 балів – за глибокі знання навчального матеріалу; вміння аналізувати явища, які вивчаються, у їхньому взаємозв'язку і розвитку, чітко і лаконічно; логічно і послідовно відповідати на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач;

80–87 балів – за ґрунтовні знання навчального матеріалу; аргументовані відповіді на поставлені запитання; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язування практичних задач;

71–79 балів – за міцні знання навчального матеріалу, включаючи розрахунки; аргументовані відповіді на поставлені запитання, які, однак, містять певні (несуттєві) неточності; вміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач;

61–70 балів – за посередні знання навчального матеріалу, мало аргументовані відповіді, слабе застосування теоретичних положень під час розв'язання практичних задач;

26–49 балів – за незнання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння застосовувати теоретичні положення під час розв'язання практичних задач;

00–25 балів – за незнання значної частини навчального матеріалу, істотні помилки у відповідях на запитання, невміння орієнтуватися під час розв'язання практичних задач, незнання основних фундаментальних положень.

13. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення

Традиційні носії інформації, глобальні комп'ютерні мережі, засоби комунікації, сучасні технічні засоби.

14. Рекомендовані джерела інформації

Базові

1. Волович В.И. Надежность информации в социологическом исследовании. Киев: Наук. думка, 1974. 134 с.
2. Докторов Б.З. О надежности измерения в социологическом исследовании. Ленинград : Наука, 1979. 128 с.
3. Паниотто В.И. Качество социологической информации. Киев: Наук. думка, 1986. 208 с.
4. Саганенко Г.И. Надежность результатов социологического исследования [Текст] / Г.И. Саганенко ; под ред. В.А. Ядова. Изд. 2-е. Москва : ЛЕНАНД, 2017. 200 с.
5. Саганенко Г. И. Структура эмпирического результата в социологии и проблема его надежности // Социология: методология, методы, математическое моделирование (Социология:4М). 1994. Том. 0. № 3-4. С. 5-22.
6. Саганенко Г.И. Социологическая информация: статистическая оценка надежности исходных данных социологического исследования. Ленинград : Наука, 1979. 144 с.

Допоміжні

7. Батыгин Г.С. Обоснование научного вывода в прикладной социологии. Москва : Наука, 1986. 272 с.
8. Димитров Д. Проблемы достоверности социологической информации // Социол. исслед. 1979. N 1. 186-194.
9. Интерпретация и анализ данных в социологических исследованиях. М.: Наука, 1987. 256 с.
10. Клигер С.А., Косолапов М.С., Толстова Ю.Н. Шкалирование при сборе и анализе социологической информации. М.: Наука, 1978. 112 с.
11. Чурилов Н.Н. Проектирование выборочного социологического исследования. Киев, 2007. 183 с.
12. Ядов В.А. Социологическое исследование. Москва, 1987. 248 с.

15. Інформаційні ресурси

1. <https://www.rada.gov.ua/> – Офіційний портал Верховної Ради України.
2. <https://www.kmu.gov.ua/> – Офіційний сайт Кабінету Міністрів України.
3. <http://mincult.kmu.gov.ua/control> – Офіційний сайт Міністерства культури України.
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
5. <https://i-soc.com.ua/> – Інститут соціології НАН України.
6. <https://niss.gov.ua/> – Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України.
7. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Державна служба статистики України
8. <https://www.me.gov.ua> – Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України
9. <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=soc-econ> – Київський міжнародний інститут соціології
10. <https://idss.org.ua/dir> – Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи Національної академії наук України
11. www.uceps.com.ua/ukr/all/sociology – Архів соціологічних даних Українського центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, м. Київ
12. www.meta-ukraine.com – Дані про соціологічні публікації в Україні